

7 milijardai gyventojų – iššūkis planetai

2011-07-30 www.bernardinai.lt

Vos po keleto mėnesių, dar šių metų pabaigoje, pasaulyje bus 7 milijardai gyventojų. Ką šis skaičius reiškia mūsų planetai?

Neseniai vienas Jungtinių Tautų (JT) demografas pajuokavo, kad 7 milijardų gyventojų skaičiaus riba turėtų būti perkopta maždaug per Heloviną, tarsi užsimindamas, kad yra ko bijoti ir be šventinių kaukių ar siaubo istorijų. Ar iš tiesų reikėtų sunerimti?

Nors 21-ajam amžiui dar nėra nei dvylikos metų, žmonių skaičius pasaulyje nuo 1999-ųjų padidėjo visu milijardu. Dar šiek tiek skaičių palyginimui: žmonijai pasiekti pirmo milijardo ribą prirėkė devyniolikos šimtmečių, per kitą 150 metų mūsų gretos pasipildė dar milijardu su puse žmonių. Ir tik per pastaruosius. Dar niekad pasaulyje nėra gyvenę tiek daug tos pačios rūšies gyvūnų, kiek dabar yra žmonių. Ir dar niekad jie taip aktyviai nesąveikavo su aplinka – šiandien Žemę galima drąsiai vadinti Žmonių planeta. Žmonija kaip niekas kitas išsunkia iš planetos vandenį ir naudingąsias iškasenas; pirmą kartą istorijoje tokiai daugybei augalų ir gyvūnų rūšių gresia išnykimas. Per paskutinius 60 metų žmonių planetoje padaugėjo dar daugiau nei 4 milijardais

Tiesa, visos minėtos problemos kyla ne tiesiogiai iš vis gausėjančios žmonijos populiacijos, bet iš neatsakingo vartojimo. Čia galima kelti klausimą, pasiremiant geometrine aksioma, kad stačiakampio plotą lemia ne ilgis, bet plotis, – ar taip kiekvienas iš mūsų rūpintųsi savo atsakingesniu vartojimu, jei planetoje tebūtų kokie 300 mln. gyventojų, kaip, tarkime, šiandienėse JAV?

Būtent todėl, kad žmonijos populiacija taip sparčiai didėja, privalome su kiekviena karta vis daugiau rūpintis, kad kiekvienas iš mūsų kaip individas kuo mažiau „iškristų“ iš natūralių gamtos ritmų. Tai, kaip maitinamės, kiek, kaip ir kur keliaujame, kaip stengiamės nuolat palaikyti bent 20 laipsnių kambario temperatūrą, nepriklausomai nuo lauko sąlygų... Nereiškia, kad kiekvienas iš mūsų, taip gyvenantis, yra blogas žmogus, bet visi kartu keliamė pavojų esminiams Žemės gamtos ritmams.

Beprožišku ritmu didėjantis žmonių skaičius nereiškia, kad visi turime gyventi mažučiuose butuose. Anksčiau jie taip aktyviai nesąveikavo su aplinka – šiandien Žemę galima drąsiai vadinti Žmonių planeta. Žmonija kaip niekas kitas išsunkia iš planetos vandenį ir naudingąsias iškasenas; pirmą kartą istorijoje pasaulyje badauja beveik milijardas žmonių, skelbia JT. Dėl nuolat brangstančio maisto bado link gali būti pastūmėti dar bent 100 milijonų. Erdvė niekada nebuvo pagrindinė problema, kur kas svarbiau mūsų norų, tariamų poreikių ir godumo pasekmės aplinkai.

Svarbu suvokti, jog nė vienas žmogus negali išvengti sąlyčio su gamta ir kad neįmanomas visiškai neįsivartojimas net ir skurdžiausiose šalyse. Didžiausia šių dienų problema – dėl globalios ekonomikos ir itin optimistiškai pateikiamo vystymosi trečiojo pasaulio šalyse susiformavęs vartojimo netolygumas. Bendra tendencija – visas pasaulis vartoja vis daugiau ir daugiau, o vartojimo sąnaudos vis dažniau pralenkia įplaukas.

Tokio vartojimo pavyzdys gali būti Kinija, kuri dažniau pateikiama kaip smarkios industrializacijos šalis, užuot kalbėjus apie itin gausios šalies populiacijos poveikį aplinkai. Šalies augimas, turint omenyje ir mažo vartojimo šalį, dažnai yra spartaus demografinio augimo paseka, tai parodė ir JAV istorija bei greičiausiai netolimoje ateityje įvyks ir Indijoje.

Didėjančio vartojimo pasekmės yra itin gerai dokumentuotos. Žmonija užtvindė atmosferą išmetamosios - mis dujomis kartu su pramoninio perversmo pradžia, po kurios prasidėjo ir 20 a. demografinis, ir vartojimo bumai.

JT prognozuoja, kad po 14-os metų du trečdaliai žmonijos susidurs su geriamojo vandens stygiaus problema. Pusė planetos natūralių miškų dėl žmogaus ūkinės veiklos buvo iškirta. JT taip pat įspėja, kad jau šio šimtmečio viduryje nebeturėsime ir žuvies išteklių. Dirbamosios žemės plotai padidėjo 13 proc. nuo 1961-ųjų, kada pradėti rinkti duomenys. Žmonijos populiacijai nuo to laiko padvigubėjus, tik kiek daugiau nei dešimtadaliu padidėję žemdirbystės plotai turi išmaitinti dvigubai daugiau žmonių.

Kokia ateitis laukia mūsų planetos? Mokslininkai teigia, kad įžengiame į Antropoceno erą – laiką, kai pagrindiniu planetos tvarkdariu tampa žmogus. Nes mūsų apetitas besaikis ir galingos technologijos, mažą to – mes okupavome ir valdome visus žemynus, išskyrus Antarktidą. Žmonija maistui užauginti ir pagaminti sunaudoja nuo 20 iki 40 proc. visos planetos augalų išskiriamo deguonies ir daugiau nei pusę geriamojo vandens resursų. Žinant tokius faktus, nesunku įsivaizduoti, kokie iššūkiai laukia laukinės gamtos pasaulio. Turint omenyje ir vis didėjančią žmogaus įtaką, abejonių kelia ir ambicijos sukurti „laukinės gamtos koridorius“ – zonas, padėsiančias nysktančioms rūšims migruoti aplenkiant urbanizuotas teritorijas.

Ir vis dėlto – ar reikėtų bijoti tos dienos, kada žmonių skaičius pasieks 7 milijardus, o, JT prognozėmis, ir beveik 16 milijardų šimtmečio pabaigoje? Baimė greičiausiai naudos čia neduos, kur kas svarbiau – drąsa ir pasiryžimas veikti. Tam, kad 7 milijardai galėtų ramiai gyventi stabiliam pasaulyje, padaryti reikia labai daug, tad gūžtis iš baimės šiuo atveju būtų kvailiausia, ką galima padaryti.

Ką iš tiesų galima padaryti? Staigiai sustabdyti populiacijos augimą, žinoma, nėra realu, bet padaryti taip, kad artimiausiais metais milijardinių „pagausėjimų“ nebus, – visai realu. Svarbiausia šiuo atveju – moterų teisių stiprinimas bei nėštumo sąmoningumas.

Antra – energijos, vandens ir vartojimo apskritai pokyčiai. Naivu tikėtis, kad stabilumą pasieksime bandydami pakeisti gyvenimo būdą ir tobulėdami technologiškai, bet nekontroliuodami žmonių skaičiaus – didėjant populiacijai ir gyvenimo lygiui, žmonės, norėdami gyventi geriau, vartos tik daugiau, – taip įsisukame į uždara ratą.

Pereinamasis laikotarpis į pasaulį, kuriame gimdymų skaičius balansuoja su mirčių, kur kiekvienas naujagimis – planuojamas ir laukiamas visos šeimos, kur niekas neturi teisės vartoti daugiau už kitus, nebus neskausmingas. Realus naujagimių skaičiaus regulavimas, kaip rodo Kinijos ir Indijos pavyzdžiai, jau įsisąmonintas, tačiau klimato kaitos sustabdymas, geriamojo vandens išteklių užtikrinimas bei natūralių ekosistemų veikla – panašu, kad dar ne.

Pagal The Guardian ir www.un.org parengė Akvilė Adomaitytė

Bernardinai.lt